

MARIJA BRAJČIĆ*
ANĐELKO MRKONJIĆ

PEDAGOŠKI ASPEKTI ETNO-MUZEJA SLIVNO

Primjeri kulturne baštine koja je na nekom području stvorena izravna su posljedica znanja i mudrosti kojim su raspolagali ljudi toga vremena. Zavičajna je mudrost kumulativna i stvarana stoljećima i milenijima, a naša je ljudska i moralna obveza da je prenosimo novim naraštajima. Važnost kulturne i etnografske baštine, ali ne samo kao materijalnih ostataka u vidu predmeta za upotrebu, već zavičajne mudrosti koje u sebi nose ti predmeti, prepoznata je u trenutku kada je odlučeno sačuvati od zaborava jedan segment tradicijske kulturne baštine i osmisliti etno-muzej na području Slivna.

Etnografska zbirka u Slivnu sadrži predmete koji su se upotrebljavali u seoskim domaćinstvima u svakodnevnom životu. Većinom su to predmeti iz druge polovice 19. i 20. st, a njihova je vrijednost etnografska i kulturno povijesna, te se iz njih može izčitati dio tradicijske kulturne baštine dijela dalmatinskog zaleđa. Oni su svjedoci vremena u kojem su nastali, te nam ukazuju na određene ekonomske, gospodarske, društvene, kulturne odnose u kojima se kriju detalji prošlosti. Posjet muzeju mora dovesti do spoznaje o svrsi, poruci i značenju pojedinih izložaka, te je stoga moguće osmisliti niz različitih radionica, igraonica i projekata koji uključuju djecu u rad muzeja. Konačni smisao i cilj toga je poticaj na samostalno individualno posjećivanje muzeja.

Govoreći o etnografskoj zbirci u Slivnu i materijalnim artefaktima koje sadrži, neupitna je pedagoška iskoristivost u odgojno-obrazovnom procesu s pozicije metodičkog pristupa u mnogim nastavnim predmetima. U procesu integracije nastave kakav zagovara novi HNOS, te većeg uključivanja djece u istraživački rad na terenu, jedan je takav objekt idealan da se u njemu provede integrirana nastava.

Na kraju je potrebno naglasiti da iako pedagoška djelatnost u muzejima i povezanost škole i muzeja, još nije na zadovoljavajućoj razini, važnost edukativne i komunikacijske sprege te dvije važne kulturne i odgojne ustanove ipak se sve više prepoznaje u našoj sredini.

Ključne riječi: kulturna baština, muzej, etnografska zbirka, pedagoški aspekti, odgoj i obrazovanje

UVOD

Najznačajnije vrijednosti svekolike kulturne baštine su mnogobrojne kulturne dimenzije koje u mentalnom kodu baštinimo kao pojedinci te odnos prema zavičajnoj mudrosti koja se ne iskazuje konačnim materijalnim artefaktom (Mijatović, 2005. str.39.). Primjeri kulturne baštine koja je na nekom području stvorena izravna su posljedica znanja i mudrosti kojim su raspolagali ljudi toga vremena. Zavičajna je mudrost kumulativna i stvarana stoljećima, a

---

* Mr.sc. Marija Brajčić, Filozofski fakultet u Splitu, dr. sc. Anđelko Mrkonjić, Sveučilište u Zadru, Odsjek za pedagogiju

naša je ljudska i moralna obveza da je prenosimo novim naraštajima. U sastavnici kulturne baštine, osobito danas u vrijeme globalizacije, zavičajna je mudrost vrijednost koja pojedinca i zajednicu identificira prema određenim indikatorima koji su relevantni za kulturni i svaki drugi opstanak. Zavičajna baština prije svega je ono što predstavlja zavičajno znanje i zavičajnu mudrost. Jednom rječju sve što je ikad stvoreno, od oruđa i oružja preko graditeljskih zamisli do upotrebnih predmeta, nastalo je zahvaljujući znanju i vještinama koje su razvili pojedinci i zajednice u konkretnom trenutku razvoja. Neka znanja i vještine su se prenosile na sljedeće generacije, a neka su nestajala i gubila se nestankom pojedinca koji su ih autohtono razvili. Zavičajnu mudrost možemo smatrati supstratom kulturne baštine i preko nje neizravno a prema pojedinim materijalnim činjenicama, izčitati odgovore na mnoga pitanja, ili ih bar smjestiti u određeni spekulativni okvir. U kulturnu baštinu svakako treba uračunati i dimenzije naše kulture među kojima na najvišem mjestu stoji i naš odnos prema znanju. (Mijatović, 2005. str. 39.).

Važnost kulturne i etnografske baštine, ali ne samo kao materijalnih ostataka u vidu predmeta za upotrebu, već zavičajne mudrosti koje u sebi nose ti predmeti, prepoznata je u trenutku kada je odlučeno sačuvati od zaborava jedan segment tradicijske kulturne baštine, i osmisliti etno-muzej na području Slivna¹. Materijal se počeo prikupljati prije desetak godina s ljubavlju koja svjedoči između ostalog o iskonskoj povezanosti čovjeka i zavičaja. Želja i cilj svakog muzeologa je stvoriti muzej po ljudskoj mjeri, mjeri zajednice, tj muzej koji će im pomoći da stare generacije potvrde svoj identitet a mlade ga opet pronađu. Svakako je vrijedno osmisliti muzej koji će lokalnom stanovništvu povratiti volju za pravim ljudskim vrijednostima, za boljom i kvalitetnijom sutrašnjicom.

Prvi muzeji nastali su kao privatne zbirke careva, kraljeva i plemstva i imale su elitistički karakter, tj. služile su samo za prezentiranje uvaženim uzvanicima. U vrijeme humanizma i renesanse porastao je interes za sakupljanjem starina i tada se formiraju moderne zbirke, pa čak i prvi muzeji, međutim i one su zatvorene za javnost. Prvi javni muzeji javljaju se početkom 19. st. kao državne institucije, ali ih opet posjećuju samo plemićka i gornja građanska klasa, te elitne škole. Tek krajem 19. st. muzeji su shvaćeni kao institucije koje imaju jaku edukativnu ulogu za svekoliko pučanstvo. Javljaju se prvi oglasi za posjet muzeju, a priređuju se i različita predavanja i didaktičke izložbe. Nakon toga slijedi period u kojem se radi na prikupljanju i akumuliranju muzejske građe što je rezultiralo otuđivanjem muzeja od posjetitelja.

Jean Capota 1922. g. u Kraljevskom muzeju u Beču, prvi put uvodi pedagogiju u muzejsku struku. (Alavanja, 2003.) Tako počinje novo otvaranje

¹ Geneza muzeja / etno-zbirke datira od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća. Začetnik ideje i njenog ostvarenja je dr. Anđelko Mrkonjić. On je staru seosku nastambu rekonstruirao, adaptirao i dogradio, potom u istu smjestio etnografsku zbirku. Istovremeno osniva Udrugu za zaštitu zavičajne baštine „Slivno“ koja se brine o cijelom muzejskom kompleksu. Na temelju Rješenja Ministarstva kulture klasa: UP/I-612-08/05-05/690 ovo kulturno dobro upisano je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Lista preventivno zaštićenih dobara.

muzeja struci. Zadatak muzeja nije samo da prikupljaju i prezentiraju artefakte, kojima će se diviti poznavatelji, već se izrađuju didaktičke muzejske postave koje su namijenjene najširem pučanstvu s namjerom da odgaja i obrazuje.

U suvremenom svijetu i muzeji trebaju drukčije reagirati. Više nije dovoljno da budu skladišta suvenira iz prošlosti, današnji muzeji moraju biti komunikacijsko-dokumentacijski centri u kojima se skuplja trodimenzionalni materijal. On mora biti pogodan za muzej kao materijal koji objašnjava, ilustrira i podržava poruku predmeta iz prošlosti. Suvremeni muzej mora biti svijest i savijest čovječanstva, mjesto edukacije i još više mjesto pozitivnih inicijativa. Prošlost je bezvrijedna ako aktivno i stvaralački ne korespondira sa sadašnjosti i budućnosti (Tomislav Šola, knjiga Eseji o muzejima.)

Muzej treba biti institucija koja čovjeku otvara i približava njegovu tradiciju i život, duhovnu i moralnu egzistenciju; on je osobna karta ljudskog bića, kao pojedinca, kao člana društva ili jednostavno građanina; ne izražava se riječima već stvarima te u tom osjetilnom kontaktu između čovjeka i predmeta muzej pronalazi svoje opravdanje i svoju potrebu.

Etnografska zbirka u Slivno sadrži predmete koji su se upotrebljavali u seoskim domaćinstvima u svakodnevnom životu, a neki povremeno, ovisno o svrsi kojoj su služili. Većinom su to predmeti iz druge polovice 19. i 20. st, kada je selo živjelo u obiteljskim zajednicama, a komunikacija s gradskim središtima je bila povremena. Vrijednost ovih predmeta je etnografska i kulturno povijesna, te se iz njih može izčitati dio tradicijske kulturne baštine dijela dalmatinskog zaleđa. Oni su svjedoci vremena u kojem se nastali, te nam ukazuju na određene ekonomske, gospodarske, društvene, kulturne odnose u kojima se kriju detalji prošlosti. Oni nam pomažu da bolje upoznamo i razumijemo našu tradicijsku baštinu, koja predstavlja dinarski kulturni krug prožet utjecajima mediteranske kulture. Taj spoj dinarske i mediteranske tradicije u kulturološkom ga smislu čini specifičnim u odnosu na šire dinarsko područje. Tradicijska se kultura u jačoj mjeri održala na prostorima u kojima su ljudi sačuvali svijest o svojoj zajedničkoj prošlosti, o svom zavičaju kao izvorištu svojih vrijednosti, društvenih i običajnih normi po kojima se zajednice međusobno razlikuju, stvarajući tako svoj identitet (Alupović Gjeldum, 2006.).

POVIJESNI KONTEKST I ETNOGRAFSKI ARTEFAKTI ZBIRKE

Cjelokupan način života i mišljenja jedne ljudske zajednice u koju su uključeni sustavi mišljenja, vrijednosti, znanja i vjerovanja, zatim sustavi konkretnih ponašanja i djelovanja u društvu, te svi proizvodi ljudske djelatnosti i zavičajne mudrosti tvore pojam kulture u etnološkom smislu. Ona ne predstavlja automatsko ponavljanje naslijeđenog, nego je promjenjiva u vremenu i prostoru, što ovisi o promjenjivom kontekstu i ljudskoj kreativnosti.

Prostor Dalmatinske zagore na kojemu je smješteno i Slivno naseljavan je još od prapovijesnih vremena, o čemu svjedoče nalazi kremenih artefakata nađenih uglavnom u blizini vode i na ležištima kremenjača, gdje je paleolitički lovac dolazio vaditi kremenje jezgre koje su mu služile za izradu oruđa za

svakodnevnu upotrebu. Taj je prostor s vrtačama i pašnjacima bio pogodan za život prapovijesnih stočarskih zajednica u razdoblju neolita. Od kraja 3. tisućljeća prije Krista taj prostor naseljavaju Iliri. Iz tog vremena ostale su gradine, utvrđena naselja koja i danas možemo opaziti na vrhovima brda (U Slivnu npr. u predjelu Krivodol brdašce Gradina). To su ostaci suhozidnih bedema koji su štitili stanovnike od neprijatelja, a gradili su se tijekom brončanog i željeznog doba, sve do dolaska Rimljana na ove prostore. Iz toga su razdoblja do danas sačuvane gomile i grobni humci, tumuli smješteni na uzvisinama. Narod se sa strahopoštovanjem odnosi prema ovim grobovima jer vjeruje da bi udarila krupa i uništila ljetinu ako bi ih netko oskvrnuo. Stara su groblja oduvijek u narodu pobuđivala maštu, pa se čak vjerovalo da je u njima zakopano blago.

U doba rimske vladavine nastaju mnoga naselja i gradovi, grade se putovi, stanovništvo se romanizira, pa kristijanizira, a o tome svjdoče mnogi arheološki nalazi iz tog vremena. U 5., 6. i 7. stoljeću na ove prostore prodiru Goti i Avari, a potom i Hrvati.

O ranom srednjem vijeku imamo malo podataka, ali razvijeni srednji vijek donosi pojavu specifičnih nadgrobničkih spomenika – stećaka, pod kojima se pokapalo bogatije stanovništvo, a ima ih i u Slivnu. Stećci su u narodu također pobuđivali maštu, pa su se ispredale svakakve često nadrealne priče. Tako se npr. vjerovalo da čeljade koje bi se povukodlačilo ne bi moglo noću izaći i plašiti ljude i ispijati im krv kada je grob bio prekriven takvim teškim kamenom.

Početak 15. stoljeća u prostor Zagore prodiru Osmanlije, a nakon poraza od strane Mlečana u 18. stoljeću uspostavlja se mletačka vlast. Nakon toga Imotska je krajina pod prvom austrijskom vladavinom, potom pod francuskom upravom, a onda ponovo započinje razdoblje austrijske vladavine koje traje do uspostave jugoslovenske vladavine, sve dok 1990. nije stvorena samostalna Republika Hrvatska. Svaka vlast ostavila je traga u gospodarskom i socijalnom planu, što je nužno utjecalo na kulturno-tradicijske osobitosti ovog kraja, gdje su siromaštvo i glad obilježili život stanovnika. U većini seoskih domaćinstava izrađivalo se sve što je bilo potrebno za svakodnevni život. Ljudi su gradili nastambe za sebe i svoje blago, bunare i *čatrnje*, *guvna*, suhozide, grobove, palili *klačare*, obrađivali polja, pripremali hranu, izrađivali odjeću i obuću, kućni namještaj, pomagala za rad, itd.

Analogno tome etnografsku zbirku sačinjavaju upotrebnici predmeti koji su se izrađivali: djelovi kućnog namještaja, drvene posude, zdjele, *bukare*, *načve*, *lopar*, predmeti od željeza, posude za kuhanje, *trinoge*. Zatim mlinski kamen i tkalački stan na kojem su se tkali vuneni pokrivači, *sukanci*, *tapeti*, vreće za nošenje žita, torbe, *zobnice* i dr. Danas u Slivnu tkaju još dvije, tri žene, uglavnom po narudžbi za svadbene svečanosti.

U selima imotske krajine uzgajala se svilena buba, a prema nekim kazivanjima i u Slivnu. Ta grana gospodarstva nije bila osobito unosna, ali su se žene njome bavile do pred Drugi svjetski rat. Od svile su se tkale tkanine za košulje, *peškire* – ručnike za svadbu, pregače, muški pojasevi, a svilenim se koncem i vezlo. Gotovo je u svakoj obitelji jedna osoba znala izrađivati opanke

za potrebe ukućana. Upotrebljavala su se razna oruđa pri poljodjelskim radovima. Drvenu konstrukciju tih jednostavnih sprava znali su izraditi sami ratari, a željezni dio izrađivali bi kovači. U Slivnu je tradicija kovačkog zanata vrlo stara i u selu je bio znatan broj kovača (U popisu obrtnika u Imotskoj krajini iz 1841. godine spominje se četrnaest kovača, a predaja govori o znatno većem broju.). U susjednom Zagvozdu bilo je lončara koji su na ručnom lončarskom kolu izrađivali predmete za kućanstvo od kojih su Slivnjaci razmjenom nabavljali njihove proizvode, npr. lonac žita bi dali za jedan lonac. U susjednim Krstaticama priučeni zanatlije izrađivali su *samare*, *lopare*, diple, gusle. U Slivnu je bilo priučenih bačvara, jer je vinogradarstvo bilo, a i danas je jedna od poljoprivrednih grana, te su zbirci izloženi i djelovi bačvarskog alata. Košnice i *turanj* za vosak našli su svoje mjesto u zbirci, jer su se ljudi ovog kraja bavili i pčelarstvom. Međutim, za ekonomiju stanovnika ovog kraja najveće značenje je imao uzgoj duhana, te je u zbirci izložen *avan* za «križanje» duhana i *špruglje* s duhanom.

U svakom predmetu ove zbirke sačuvani su detalji iz prošlosti koji svaki za sebe pričaju zanimljivu priču koja nigdje nije zabilježena, ali nam govori o materijalnoj kulturnoj baštini i zavičajnoj mudrosti, svjedoči i o tehnološkim dosezima svog vremena. Predmeti iz zbirke izrađeni su u kućnoj radinosti i zanatskim radionicama, te znatno brže podliježu promjenama od društvenih ili duhovnih obilježja ovog prostora, te ih je potrebno sačuvati kao svojevrzne povijesne dokumente koji nam oslikavaju jedno minulo vrijeme i pomažu da bolje razumijemo našu kulturnu prošlost i povijesna zbivanja na ovim prostorima. Dakako, osim povijesne i kulturološke prisutna je i estetska komponenta folklornog stvaralaštva, osobito u izradi tekstila. Svakako je zanimljiv motiv svastike koji nalazimo među ornamentima, a koji potiče još iz vremena Ilira, a označavao je kult sunca (Gabričević, 1987.).

PEDAGOŠKI ASPEKTI MUZEJA

Odgojno obrazovni proces ostvaruje se primarno u školi, ali i u drugim ustanovama koje svojim sadržajem i programom upotpunjuju i podižu kvalitetu pedagoškog procesa. Suvremena škola ne može pružiti adekvatnu kvalitetu odgoja i obrazovanja bez suradnje s drugim ustanovama. Jedna od takvih ustanova s kojima škola treba što više surađivati jesu muzeji, etnografske zbirke i njihovo zavičajno blago.

„Grupa znanstvenika je u periodu od 1996. do 2001. godine istraživala dimenzije hrvatske kulturne sastavnice prema međunarodno priznatoj metodologiji (V. Previšić, V. Katunarić i dr.), čemu je bio cilj identificiranje određenih dimenzija kulture koje bi se mogle posredovati i poboljšavati školskim programima“. (A. Mijatović, 2005, 46.). U unatoč tome i dalje su se usvajali programi koji se nisu obazirali na ova istraživanja. Tek projektom HNOS-a počelo se intezivno razmišljati o suvremenijim načinima rada i mogućnostima rada na terenu. Svakako je neophodno veće i osmišljnije povezivanje škola i muzeja, kroz različite aktivnosti, bilo nastavne ili vannastavne.

„Muzeologija, kao dio informacijskih znanosti bavi se predmetima, bilo da su to muzejski predmeti ili predmeti ljudske baštine kao složenim dokumentima. Obavijesti koje nastaju u komunikaciji s predmetom su dvojake: znanstvene i kulturne. Muzeologija otvara nove oblike znanja kad je riječ o baštini, a također otvara prostor novim oblicima pedagoškog poučavanja, učenja i znanja u odnosu prema baštini.“ (Tuđman, 1983., str. 92-101)

Kada govorimo o aktivnom pristupu kulturnoj baštini možemo izdvojiti tri načina djelovanja:

a) odgoj i obrazovanje stanovništva

b) samoobrazovanje pojedinca

c) sustavan odgoj i obrazovanje u osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama (Rosić, 2005., 272.).

Ovdje bi se zadržali na aspektu odgoja koji se odnosi na odgoj i obrazovanje u školskim i visokoškolskim ustanovama.

Proces sustavnog odgoja i obrazovanja najlogičnije počinje u osnovnoj školi, čak već u predškolskoj ustanovi. Međutim u nastavnim planovima i programima nalazimo izuzetno mali broj sadržaja koji se odnose na kulturnu baštinu. Pojedini sadržaji izvode se u okviru nastave prirode i društva, hrvatskog jezika, povijesti, likovne i glazbene kulture. Kulturna je baština zanemarena, pa iz toga proizlazi i njeno marginalno mjesto u sustavu cjelokupnog obrazovanja. Zbog toga je potrebno poboljšati pedagoški odnos između muzeja i škole, te kontinuiranim odgojem i obrazovanjem, razvijati svijest o važnosti kulturne baštine.

Što nam kazuju muzeji ?

Oni kroz izložene artefakte oživljavaju ljudsku povijest, oslikavaju živote pojedinaca i grupe u određenom vremenu i prostoru, pričaju o svakodnevnom životu, običajima i tradiciji. U njima se mogu prepoznati mnoge zaboravljene ideje i vještine, kao i odnosi među ljudima.

Zašto iz škole idemo u muzej?

Najveća vrijednost muzeja u pedagoškom smislu je zornost. Percipirajući predmete iz prošlosti, vizualiziramo povijest čovjeka i njegovog rada. Izloženi predmet ima dokumentarnu vrijednost iz čega proizlazi i njegova pedagoška vrijednost. (Rosić, 2005., 265 -278).

Propitivanjem mjesta predmetnog svijeta u emocionalnom životu ljudi muzej izlaganjem i interpretiranjem muzealija utječe na razvijanje i usmjeravanje emocija u kontekstu stvaranja i prenošenja znanja i doživljaja neverbalnim putem. Izravno potičući doživljaj u muzeju se razvija i emocionalna inteligencija. Prihvatimo li tezu da se racionalni um izražava riječima, a emocionalni um neverbalno (Goleman, 1997.), tada poruke i značenja pohranjeni u predmetima mogu na svoj način pridonijeti razvitku emocionalne inteligencije ako kod ljudi razvijemo sposobnost iščitavanja neverbalnog jezika stvari. Muzeji su u tom kontekstu već nazivani *kazalištem pamćenja* (Hooper-Grenhill, 1989). Suvremena psihologija koja se temelji na anatomskim i neurološkim istraživanjima kaže da naše emocije imaju i vlastiti um, kojim može razvijati stavove potpuno neovisno o racionalnom umu. Hipotalamus pamti gole činjenice, amigdala (moždano središte za emocije),

zadržava emocionalni okvir tih činjenica, a što je intenzivniji podražaj amigdale, to je snažniji dojam; iskustva koja nas u životu najviše plaše ili nas uzbuđuju pripadaju u red uspomena koje je najteže izbrisati (Goleman, 1997.). Shodno tome muzeji bi, osim promicanja vrijednosti, znanja, iskustava i svjetonazora prošlosti morali usmjeravati djelovanje i prema širokoj skali emocionalnog života ljudi, nastojeći razviti one elemente koji pridonose smanjenju trauma, s posebnim naglaskom na razvijanje emocionalne inteligencije među djecom, gdje se emocionalni problemi očituju kao problemi s pozornošću, tjeskoba i potištenost, delikvencija ili agresivnost (Goleman, 1997.). Muzeji mogu pridonijeti da se određeni nedostaci u emocionalnim sposobnostima djece koji se temelje na teškim problemima, isprave ili preveniraju tako da se što više djece drži na ispravnom putu (Maroević, 2002.).

SURADNJA ŠKOLE I MUZEJA

Pedagoška suradnja škole i muzeja mora biti sustavna, svrhovita i didaktički utemeljena u odgojno-obrazovnim sadržajima, podignuta na više modalitete suradnje od predškolskog do visokoškolskog obrazovanja. U tom kontekstu potrebno je i značenje muzeja kao pedagoške ustanove, kao i ostale zadaće odgoja i obrazovanja integrirati u ukupni nastavni i vannastavni rad te druge oblike rada.

Suradnja muzeja i škole mora se ostvariti na tri razine:

1. Suradnja ravnatelja škole i ravnatelja muzeja koji se trebaju dogovoriti o pojedinostima suradnje.
2. Suradnja muzejskog pedagoga i predmetnog nastavnika, koji će utvrditi oblik, metode i vrijeme suradnje.
3. Suradnja muzeja s učenicima u raznim situacijama, u izradi referata, seminarskih radova i uključivanje u muzejske radionice.

Da bi suradnja bila uspješnija, potrebno je da muzej na početku školske godine upozna škole i nastavnike sa svojom postavom, te s planom eventualnih izložbi, koje će se održati tijekom godine u muzeju. Također predmetni nastavnici trebaju izvijestiti muzej koje će se nastavne jedinice obraditi u muzeju, u koje vrijeme i koje će izložbe posjetiti. Predmetni nastavnici trebaju navesti dobnu skupinu, odnosno razred i dogovoriti se tko će izvoditi nastavnu jedinicu, nastavnik, muzejski pedagog ili kustos. Nažalost učitelji se ne osjećaju educirani za nastavu u muzeju zbog nepoznavanja artefakata, već većina njih tijekom studija, u sklopu visokoškolske naobrazbe nisu ni posjetili muzej. Učitelji zbog toga izbjegavaju izvođenje nastavne jedinice u muzeju, a također i zbog opsežnosti pripreme, te straha da ih učenik ne postavi pitanje o izložku koji nastavnik ne poznaje. Respektirajući ovo činjenično stanje, a u sklopu koncepcije i izrade novog programa studija pedagogije u duhu Bolonjske deklaracije, na sveučilištu u Zadru uveli smo kolegij Muzejska pedagogija (1+1 sati nastave, 2 ECTS boda). Kao izborni kolegij preporučuje se i ostalim nastavničkim studijima, poglavito: povijest, povijest umjetnosti, arheologija, etnologija, hrvatski jezik i književnost, razredna nastava, predškolski odgoj, etc.

Za sada, u nedostatku dovoljno educiranih kadrova s područja muzejske pedagogije, najbolje je rješenje da učenike kroz muzej vodi kustos. Da bi se obrada nastavne jedinice u muzeju uspješno realizirala mora biti utemeljena na didaktičkim i metodskim principima. Kustosi moraju voditi računa da princip primjerenosti dobi učenika svakako bude zadovoljen, jer ne smiju precijeniti, a ni podcijeniti intelektualne sposobnosti učenika. Princip individualizacije nastave u muzeju se lakše provodi, jer se obično radi u malim grupama, a također doživljaj kao pedagoški princip ima daleko veći učinak kod obrade nastavne jedinice u muzeju. Muzej je često pretrpan eksponatima, pa se prilikom obrade nastavne jedinice treba voditi računa o principu sustavnosti i postupnosti, da to obilje ne bi izazvalo zbrku i zbunilo učenika. Zbog toga učenike treba držati na okupu i stručno ih voditi po pravilima od bližeg prema daljem, od jednostavnijeg ka složenijem, od poznatog prema nepoznatom. Zato kustos pomno mora odabrati materijal za prezentaciju, te redosljed i postupak prezentacije.

Naravno da je u obradi nastavne jedinice u muzeju najviše zastupljen princip zornosti, međutim on u sebi krije i neke zamke. Učenike zbog obilja građe često privlači najatraktivniji materijal koji nije nužno predmet obrade. Zato učeničko promatranje mora biti usmjereno, treba voditi računa o jasnoći pojmova i poticati učenike na vlastitu aktivnost u razumijevanju predmeta. Na taj način trajnije pamte naučeno, kvaliteta znanja je bolja i razvija im se sposobnost promatranja. Metodom promatranja u muzeju, uspostavlja se estetski odnos učenika prema predmetu. Učenik treba shvatiti sliku ili skulpturu, a preporuča se da nakon promatranja učenici crtaju, odnosno modeliraju neki muzejski izložak koji je predmet njihovog promatranja. (Alavanja, 2003.)

Posjet muzeju mora dovesti do spoznaje o svrsi, poruci i značenju pojedinih izložaka, te komparativno razvijati niz estetskih vrijednosti. Paralelno s tim javlja se žeđ za spoznajom, što često rezultira željom za samoobrazovanjem. Prilikom obrade nastavne jedinice u muzeju mora biti zastupljen princip sustavnosti i postupnosti pa je stoga moguće osmisliti niz različitih radionica, igraonica i projekata koji uključuju djecu u rad muzeja. Konačni smisao i cilj toga je poticaj na samostalno individualno posjećivanje muzeja. U radionicama polaznici nauče mnogo o samim izlošcima, namjeni i značaju izloženih artefakata, uče sami izraditi nešto slično, te sudjeluju u postavljanju vlastite izložbe, te na taj način upoznaju i rad samih muzeja.

Giambattista Vico (1668.-1744.) kaže da se *spoznajom treba nazivati to što znamo način na kako nastaje neka stvar, a to uključuje i i imanentno samospoznavanje stvari koje smo sami stvorili.* (prema Bergin, 1979.)

U muzejskim radionicama mogu se naučiti najrazličitije discipline iz baštine koje se kasnije kroz školske programe mogu širiti i tako sačuvati od zaborava. Kako bi djeci građa bila pristupačnija dovoljno je samo uzeti samo jedan segment koji bi se tada analizirao i usvajao inkorporirajući ga u svakodnevni suvremeni život. Poznati su slučajevi preuzimanja nekog elementa narodne nošnje kojeg modni kreator vrlo uspješno prilagodi modernoj odjeći.

Zanimljivi su i projekti nazvani *Živi muzej* u koji djeca kroz igru i glumu nastoje što vjerodostojnije dočarati vrijeme koje im je tako daleko i nedokučivo.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Govoreći o etnografskoj zbirci Slivno i materijalnim artefaktima koje ona sadrži, neupitna je njena pedagoška iskoristivost u odgojno- obrazovnom procesu s pozicije metodičkog pristupa u mnogim nastavnim predmetima. U procesu integracije nastave kakav zagovara HNOS, te većeg uključivanja djece u istraživački rad na terenu, jedan je takav objekt idealan da se u njemu provede integrirana nastava. HNOS sugerira terensku nastavu kao neizostavnu pri usvajanju nastavnih sadržaja, jer drži da tradicionalna organizacija nastave u učionici ne daje mogućnost za ostvarivanje iskustvenog učenja i za usvajanje znanja na zornim primjerima. Stvaranjem novih preduvjeta za rad kao što su blok-satovi, škola bez zvona ili integrirani dan, moguće je lakše organizirati izvanučioničnu i terensku nastavu. Ona se može organizirati u okružju škjole zavičaja i šire, na području pojedinih djelova Hrvatske. Prema tematici, na terenu se najčešće obrađuje jedna tema, ali je moguć i višetematski ili složeni opseg. Tako se u toku takvog jednog nastavnog dana može obraditi određena tema koja će se provesti u muzeju u ovom slučaju etnografskoj zbirci. Također se sugerira da se nastavna tema ostvaruje povezivanjem (korelacijom) nekoliko nastavnih predmeta. U sklopu takvog pristupa nastavnik povijesti bi obradio povijesni kontekst, nastavnik tehničke kulture objasnio kako su se izrađivale sprave i oruđa izložena u zbirci, a nastavnik likovne kulture predložio djeci da nacrtaju određene eksponate koji sadrže u sebi likovno-estetsku komponentu i eventualno je rekonstruiraju da bi se izbjeglo pasivno precrtavanje i potaklo divergentno mišljenje. Na kraju bi nastavnik Hrvatskog jezika mogao predložiti djeci da napišu sastavak u kojem bi opisali svoje dojmove o svemu što su tu vidjeli i naučili ili sastavak na temu «Kakav je bio život naših predaka». Objekt u kojem se nalazi etnografska zbirka posjeduje i prostoriju koja se može koristiti kao učiona, što govori o tome da je predviđena mogućnost rada u samom muzeju. Mogu se organizirati i radionice u kojima bi djeca izrađivala predmete od komušine koji imaju uporabnu i ekološku vrijednost (papuče, košare, cekere...). Rad se može nastaviti u školi, te u sklopu školske zadruge njegovati tradiciju, uz saznanje da su žene u prošlosti izrađivale takve predmete, posebice u zimskim mjesecima i prodavale ih na sajmovima, što je bio izvor prihoda u nekim domaćinstvima. Predmeti se mogu izložiti na školskoj prodajnoj izložbi ili zadrugarskim smotrama koje se organiziraju jednom godišnje. HNOS inzistira na njegovanju tradicije i zavičajnosti u nastavi i vannastavnim aktivnostima, osobito kad na taj način usavršavaju konkretne sposobnosti i vještine potrebne u životu.

Na kraju je potrebno naglasiti da iako pedagoška djelatnost u muzejima i povezanost škole i muzeja, još nije na zadovoljavajućoj razini, važnost edukativne i komunikacijske sprege te dvije važne kulturne i odgojne ustanove ipak se sve više prepoznaje u našoj sredini. Projekt HNOS-a potiče tu

suradnju, te je zadaća nastavnika i muzejskih djelatnika, ostvariti je na najbolji mogući način. Još u doba prosvjetiteljstva postojao je moto da se muzeju treba veseliti, ugoditi duši i učiti. Nadamo se da će taj moto zaživjeti i u današnje vrijeme.

LITERATURA

- Alavanja K. *Škola u muzeju* (2003.), Školske novine, Zagreb.
- Alupović Gjeldum, D. (2006.), Katalog etnografske zbirke
- Bergin, T.G., *New science of Giambattista Vico* (1979.) Cornell University Press, London.
- Cotton, D. J., *The new Museum*, The American association of Museums and The Newark Museum, Washington 1999.
- Gabričević, B., Studije i članci o religijama i kultovima antičkog svijeta (1987.), Knjževni krug, Split
- Goleman, D. (1997.) *Emocionalna inteligencija* (original: Emotional Intelligence, 1995.), Mozaik knjiga, Zagreb,
- Hein, G. (1998.) *Learning in the Museum*, Routhledge, London & New York
- Hooper-Greenhill, E. (1989.) *The Museum in the Ddisciplinary Society, Museum Studies in Material Culture*, Ed. S. Pearce, Leicester University Press: Leicester,
- Maroević, I., *Razvija li se emocionalna inteligencija u muzeju?* (2002.), II Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zbornik radova, Zadar
- Maroević, I. (1993.) *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Maroević, I., *Što je ustvari muzeologija?*, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Zagreb, XXXVII/1-2.
- Maroević, I., *Nacionalno određenje kulturne baštine*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 26/2000.- 27/2001.
- Maroević, I., *Muzeologija u funkciji znanosti i obrazovanja* (2004.), Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za muzeologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu, Rogaška Slatina
- Mijatović, A., *Zavičajna mudrost i kulturna baština* (2005.) Zavičajno blago u funkciji razvoja Zabiokovlja, Zbornik radova
- Rosić, V., Pedagoško značenje muzeja (2005.), *Zavičajno blago u funkciji razvoja Zabiokovlja*, Zbornik radova
- Škarić, M., Ekomuzej u Postirama na otoku Braču (2005.), *Zavičajno blago u funkciji razvoja Zabiokovlja*, Zbornik radova
- Tuđman, M. (1983.) *Struktura kulturne informacije*, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb.
- Šola, T., *Marketing u muzejima ili o vrlini i kao je obznaniti*, Hrvatsko muzejsko društvo Zagreb 2001.
- Šola, T. (2003.) *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji, Prema kibernetičkom muzeju*, Hrvatski nacionalni komitet ICOM, Zagreb
- Vico, G., *La scienza Nova* (1998.), Introduzione e note di Paolo Rossi Milao, RCC Libri

PEDAGOGIC ASPECTS OF THE SLIVNO ETHNO MUSEUM

Examples of the cultural heritage in a certain area bear witness to the knowledge and wisdom of people who used to live there. The regional wisdom is cumulative and has been accumulated over centuries, and it is our moral obligation to pass it on to new generations. The importance of cultural and ethnographic heritage, not only of material remains such as utensils, but also of the wisdom captured in those objects, was recognized and it was decided to preserve this traditional heritage in an ethno museum of the Slivno area.

The Slivno ethnographic collection has objects used in country households and farms in everyday life. These objects date back to the second half of the 19th and the 20th century. Their value is ethnographic, cultural and historical, and they are the records of the traditional cultural heritage of the Dalmatian hinterland. They bear witness to the time when they were made and indicate different economic, social, and cultural relations of the past. A visit to the museum should lead to an understanding of the aim, the message and the meaning of particular exhibits, which makes it possible to create different workshops, playrooms and projects for children. The final goal is to provide an impetus for individual visits to the museum.

The pedagogic value of the ethnographic collection in Slivno and its material artifacts is undeniable. The provisions of the new Croatian National Education Standard (HNOS) provide for integrated teaching and a more active participation of children in field work, which can be done in a museum.

Finally, although the links between schools and museums are still not well developed, the importance of their interrelation is being recognized in our community.

Key words: cultural heritage, museum, ethnographic collection, pedagogic aspects, education

Primljeno 6. listopada 2006.